

ՎՃԱՐԱՅԻՆ ՀԱՇՎԵԿՇՈՒԻ ԷՈՒԹՅՈՒՆՆ ՈՒ ԿԱՌՈՒՑՎԱԾԸ ՀՀ-ՈՒՄ

Վճարային հաշվեկշիռը երկրի և մնացյալ աշխարհի միջև որոշ ժամանակաշրջանի ընթացքում կատարված տնտեսական գործարքների ամփոփ վիճակագրական ներկայացումն է: Գործարքները կարող են կապված լինել ապրանքների, գործոնային և ոչ-գործոնային ծառայությունների կամ ֆինանսական ակտիվների հետ: Վճարային հաշվեկշռի հիմքում ընկած է ռեզիդենտության սկզբունքը: Երբ որևէ հայկական ընկերություն մեկ այլ հայկական ընկերության վաճառում է ապրանք, ապա դա վճարային հաշվեկշռում չպետք է գրանցվի, քանի որ գործարքը տեղի է ունեցել միևնույն երկրի ռեզիդենտների միջև: Սակայն, երբ այդ նույն հայկական ընկերությունը նույն ապրանքը վաճառում է ոչ-ռեզիդենտի, օրինակ՝ վրացական ընկերության, ապա դա պետք է գրանցվի և՛ Հայաստանի, և՛ Վրաստանի վճարային հաշվեկշիռներում: Ռեզիդենտ: Վճարային հաշվեկշռի առումով տնտեսվարող սուբյեկտը համարվում է այն երկրի ռեզիդենտ, որում գտնվում է իր տնտեսական շահերի կենտրոնը: Մասնավորապես՝ ֆիզիկական անձիք համարվում են այն երկրի ռեզիդենտներ, որում սովորաբար բնակվում են: Երկրից ժամանակավորապես (նվազ քան մեկ տարով) բացակայողները շարունակում են համարվել ծագման երկրի ռեզիդենտ: Օրինակ՝ զբոսաշրջիկները, սեզոնային աշխատողները կամ հարևան երկրում աշխատողները համարվում են ծագման երկրի ռեզիդենտ: այսպես՝ բազմաթիվ ֆրանսիացիներ ամեն օր աշխատանքի են մեկնում Ժնև, իսկ երեկոյան վերադառնում են Ֆրանսիա: Իսկ այն անձիք, ովքեր արտասահմանում են գտնվում ավելի քան մեկ տարի, դադարում են համարվել ծագման երկրի ռեզիդենտներ և դառնում են հյուրընկալ երկրի ռեզիդենտներ: Սակայն, արտասահման ուսման կամ բուժման մեկնած անձիք, անկախ ուսման կամ բուժման տևողությունից, շարունակում են մնալ ծագման երկրի ռեզիդենտներ:

Հայաստանի արտաքին տնտեսական գործունեության արդյունքում ձևավորված տնտեսական հոսքերը՝ դեպի հանրապետություն և հակառակ ուղղությամբ, արտացոլվում են երկրի վճարային հաշվեկշռում: Այն բաղկացած է երկու հիմնական բաժնից՝

1. ընթացիկ հաշիվ (հիմնականում ցույց է տալիս արտահանման և ներմուծման հետ կապված հոսքերը),
2. կապիտալի ու ֆինանսական հաշիվ (ցույց է տալիս կապիտալի ներհոսքն ու արտահոսքը):

Տնտեսության արտաքին կայունության տեսանկյունից կարևոր ցուցանիշ է ընթացիկ հաշվի պակասուրդը ՀՆԱ-ի նկատմամբ: Հարկ է նշել, որ արտաքին աշխարհի հետ հարաբերություններում Հայաստանը համարվում է փոքր և բաց տնտեսություն ունեցող երկիր, ինչը նշանակում է, որ տնտեսական հոսքերի շարժը դեպի երկիր և երկրից դուրս հնարավորինս ազատականացված է:

ՀՀ 2015-2017թթ. պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրում¹ ընթացիկ հաշվի վերլուծությունը հիմնված է ՀՀ վճարային հաշվեկշռի նոր մեթոդաբանությամբ (ՄՄՀ, BPM-6 ձեռնարկ) վերանայված պաշտոնական տվյալների վրա: Արտահանման խթանմանն ուղղված՝ ՀՀ կառավարության քաղաքականությունը տվել է դրական արդյունքներ. համաշխարհային ֆինանսական ճգնաժամից ՀՀ տնտեսության վերականգնմանը զուգընթաց, տնտեսության արտաքին հատվածը արագ վերականգնվել է և շարունակում է բարելավվել:

Ինչպես ցույց են տալիս աղյուսակ 1-ի տվյալները, 2012-13թթ. ընթացիկ հաշվի պակասուրդը կազմել է համախառն ներքին արդյունքի միջինը 11.3%-ը՝ բարելավվելով նախորդ երկու տարիների (2010-11թթ.) 12.8% միջին մակարդակը: Արտաքին պահանջարկի և արտահանման ծավալների աճի հետ մեկտեղ՝ ավելացել են Հայաստան ներհոսող տրանսֆերտները և գործո-

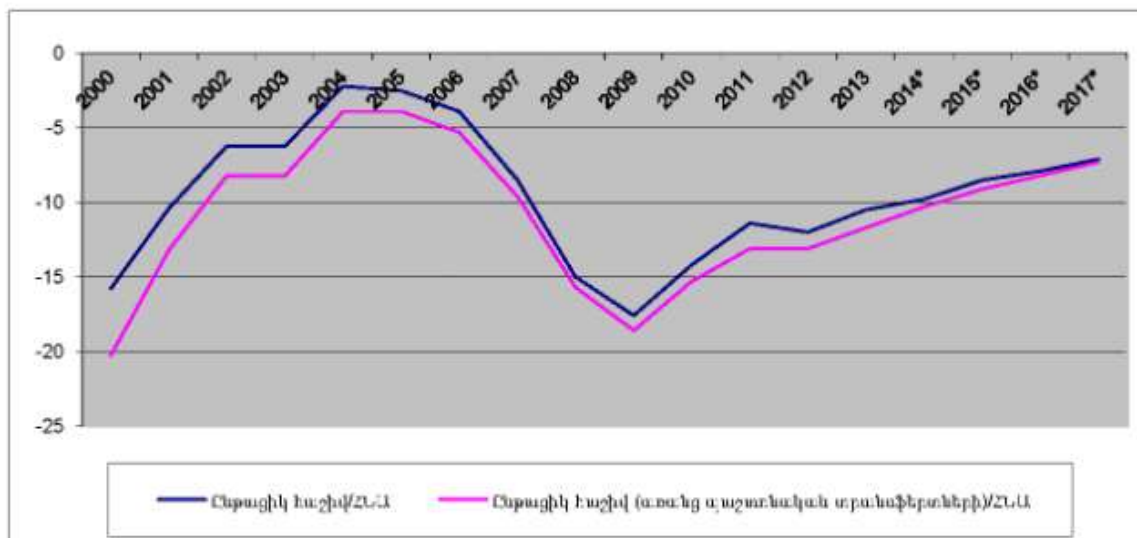
¹ <http://www.gov.am/files/docs/2015.pdf>

նային եկամուտները՝ նպաստելով 2013թ. արդյունքներով ընթացիկ հաշվի պակասուրդի կրճատմանը՝ մինչև ՀՆԱ-ի 10.5% (գծապատկեր 1):

Աղյուսակ 1

Վճարային հաշվեկշիռ (ՀՆԱ-ի նկատմամբ %)¹

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Ընթացիկ հաշիվ/ՀՆԱ	-14,2	-11,4	-12,0	-10,5	-9,8	-8,5	-7,9	-7,1
Ընթացիկ հաշիվ (առանց պտտնական տրասֆերտների) /ՀՆԱ	-15,3	-13,1	-13,1	-11,7	-10,3	-9,1	-8,2	-7,3
Այդ թվում՝ եկամուտներ/ուղղակի ներդրումներից/ՀՆԱ	-3,9	-3,7	-3,4	-3,1	-3,1	-3,1	-3,1	-3,1
Ուղղակի ներդրումներից/ՀՆԱ	-5,6	-4,3	-4,7	-3,4	-3,4	-3,5	-3,6	-3,7

Գծապատկեր 1. Ընթացիկ հաշվի պակասուրդ/ՀՆԱ (%)

Պետք է ասել, Հայաստանը, լինելով փոքր և բաց տնտեսություն, արագ է արձագանքում գործընկեր երկրների տնտեսական զարգացումներին. համաշխարհային տնտեսության և ՀՀ հիմնական գործընկեր երկրների տնտեսական վերելքով պայմանավորված՝ համաշխարհային ֆինանսական ճգնաժամի ժամանակահատվածում կրճատված արտադրության ներհոսքը հանրապետություն վերականգնվել է՝ նպաստելով նաև տնօրինվող եկամուտների և ՀՀ տնտեսական աճին:

Արտադրության ներհոսքը՝ արտահանման հաշվին, հետձգնաժամային տարիներին արտահանման սպասվածից բարձր աճով պայմանավորված, արագ վերականգնվել է: 2013թ. ՀՀ արտահանման 7.1% աճի շուրջ 10.5 տոկոսային կետն ապահովել են հետևյալ 5 երկրները. Ռուսաստան՝ 4, Չինաստան՝ 2.7, Բուլղարիա՝ 1.7, Իտալիա՝ 1.1 և Վրաստան՝ 1 տոկոսային կետ: Նշված երկրներ արտահանվող հիմնական ապրանքատեսակներն են պղնձի հանքաքարը, երկաթափափաղվածքը, ոգելից խմիչքը (կոնյակ), ադամանդը, էլեկտրաէներգիան և այլն²:

ՀՀ ներհոսող մասնավոր տրանսֆերտների և աշխատողների վարձատրություն դրամական փոխանցումների ծավալը 2012-13թթ. կազմել է շուրջ 2 մլրդ 144 մլն ԱՄՆ դոլար՝ միջինն աճելով 10.8%-ով: Ընդ որում՝ մասնավոր տրանսֆերտները 2012-13թթ. միջինն աճել են շուրջ 11.2%-ով, իսկ աշխատողների վարձատրության հաշվին դրամական փոխանցումները՝ 10.4%-ով: 2013թ. դրամական փոխանցումներն, ընդհանուր առմամբ ավելացել են մոտ 13%-ով՝ նպաստելով բնակչության տնօրինվող եկամուտների աճի, տնտեսական ակտիվության և տնտեսական աճի

¹ <http://documents.worldbank.org/curated/en/802021467997559073/pdf/728800ESW0ARME0Synthesis0Report0arm.pdf>

² <https://www.cba.am/am/SitePages/statexternalsector.aspx>

հիմնական շարժիչ ճյուղերի աշխուժացմանը (մասնավոր տրանսֆերտներն աճել են շուրջ 11.4%-ով, իսկ աշխատողների վարձատրություն փոխանցումները՝ 14.7%-ով):¹

Մասնավոր տրանսֆերտների և աշխատողների դրամական փոխանցումների հիմնական աղբյուր է գործընկեր երկրների տնտեսական աճը. և՛ Ռուսաստանի և՛ ԱՄՆ միջին ար 2012-13թթ. կազմել է 2.4%: 2013թ. դրամական փոխանցումների կառուցվածքում այդ երկրների տեսակարար կշիռը կազմել է՝ համապատասխանաբար 85.9% և 4.4%, ինչը վկայում է հատկապես Ռուսաստանի տնտեսության զարգացումներից Հայաստանի մեծ կախվածություն: 2014թ. առաջին չորս ամիսներին դրամական փոխանցումների ներհոսքը, նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ, աճել է 6.3%-ով՝ կազմելով 464.3 մլն դոլլար, ընդ որում՝ Ռուսաստանից փոխանցումների մասնաբաժինը նախորդ տարվա համապատասխան ցուցանիշի համեմատ կրճատվել է՝ կազմելով 80.3%:

2012թ. ձևավորված՝ ԱՄՆ դոլլարի նկատմամբ ՀՀ դրամի փոխարժեքի արժեզրկման միտումները 2013թ. շարունակվել են: Այնուհանդերձ՝ արժեզրկումը տեղի է ունեցել ավելի դանդաղ տեմպերով, ինչի արդյունքում անցյալ տարեվերջին փոխարժեքը կազմել է 405.32 դրամ՝ 1 ԱՄՆ դոլլարի դիմաց, որը 2012թ. դեկտեմբերին ձևավորված միջին փոխարժեքի (405.54) նկատմամբ արժևորվել է 0.06%-ով: Ինչ վերաբերում է տարեկան միջին փոխարժեքին, այն 2013թ. կազմել է 409.63 դրամ (2012-ին՝ 401.76). նախորդ տարվա միջինի նկատմամբ արձանագրվել է ԱՄՆ դոլլարի համեմատ դրամի անվանական արժեքի 1.9% արժեզրկում՝ 2012թ. համապատասխան ցուցանիշի 7.3%-ի դիմաց²:

Դրամի արժեզրկման միտումը շարունակվել է նաև 2014թ. առաջին չորս ամիսներին. ԱՄՆ դոլլարի նկատմամբ ՀՀ դրամի միջին փոխարժեքը կազմել է 411.85 դրամ, ինչը նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի միջինից բարձր է 0.2%-ով (2013թ. առաջին չորս ամիսներին՝ 411.17): Ընթացիկ տարվա չորս ամիսներին դրամի արժեզրկմանը նպաստել է տարեսկզբից դիտարկվող կապիտալի ներհոսքի (հիմնականում՝ տրանսֆերտների և գործոնային եկամուտների տեսքով) աճի որոշակի դանդաղումը:

Այսպիսով, կարելի է եզրակացնել, որ ՀՀ տնտեսության արտաքին հատվածում տեղի ունեցող դրական փոփոխությունները հիմնականում պայմանավորված է եղել Հայաստանի հիմնական գործընկեր երկրների տնտեսական ակտիվությամբ, համաշխարհային տնտեսության վերականգնմամբ և տնտեսության արտահանելի հատվածին կառավարության ցուցաբերած օժանդակությամբ: Բացի այդ, գտնում ենք, որ ՀՆԱ-ի նկատմամբ առանց պաշտոնական տրանսֆերտների ընթացիկ հաշվի պակասուրդի 10.3% մակարդակը և ընթացիկ հաշվի բարելավմանը էապես կնպաստի նաև կառավարության հարկաբյուջետային քաղաքականության աստիճանական խստացումը՝ ի դեմս պետական հատվածի պակասուրդի աստիճանական կրճատման:

¹ Նուն տեղում:

² <https://www.cba.am/am/SitePages/statexternalsector.aspx>

ՎՃԱՐԱՅԻՆ ԶԱՇՎԵԿՇՈՒ ԷՈՒԹՅՈՒՆՆ ՈՒ ԿԱՌՈՒՑՎԱԾԸ ԶՅ-ՈՒՄ

ՆԱԲԵԿ ՍԱՅԱԿԻ ՄԿՐՏՉՅԱՆ

*ՀՀ ԳԱԱ Մ. Քոթանյանի անվան
տնտեսագիտության ինստիտուտի ասպիրանտ*

Համառոտագիր

Այսպիսով, կարելի է եզրակացնել, որ ՀՀ տնտեսության արտաքին հատվածում տեղի ունեցող դրական փոփոխությունները հիմնականում պայմանավորված է եղել Հայաստանի հիմնական գործընկեր երկրների տնտեսական ակտիվությամբ, համաշխարհային տնտեսության վերականգնմամբ և տնտեսության արտահանելի հատվածին կառավարության ցուցաբերած օժանդակությամբ: Բացի այդ, գտնում ենք, որ ՀՆԱ-ի նկատմամբ առանց պաշտոնական տրանսֆերտների ընթացիկ հաշվի պակասուրդի 10.3% մակարդակին և ընթացիկ հաշվի բարելավմանը էապես կնպաստեն նաև կառավարության հարկաբյուջետային քաղաքականության աստիճանական խստացումը՝ ի դեմս պետական հատվածի պակասուրդի աստիճանական կրճատման:

Բանալի բառեր. Վճարային հաշվեկշիռ, տնտեսական գործարքներ, արտաքին կայունություն, ընթացիկ հաշիվ, պակասուրդ, տնտեսական ակտիվություն, ռեզիդենտություն:

СУЩНОСТЬ И СТРУКТУРА ПЛАТЕЖНОГО БАЛАНСА РА

НАРЕК СААКОВИЧ МКРТЧЯН

очный аспирант Института экономики им. М.Котаняна НАН РА

Аннотация

Таким образом, можно сделать вывод о том, что положительные изменения, происходящие во внешнем секторе экономики РА, обусловлены экономической активностью основных стран-партнеров Армении, восстановлением мировой экономики и поддержкой, оказываемой правительством экспортному сектору экономики. Кроме того, считаем, что 10%-ому уровню дефицита текущего счета (без учета официальных трансфертов) по отношению к ВВП и улучшению текущего счета в значительной мере способствует также постепенное ужесточение налогово-бюджетной политики правительства путем постепенного сокращения дефицита государственного сектора.

Ключевые слова: платежный баланс, экономические операции, внешняя стабильность, текущий счет, дефицит, экономическая активность, резидентство.

THE ESSENCE AND STRUCTURE OF BALANCE OF PAYMENTS IN THE REPUBLIC OF ARMENIA

NAREK SAHAK MKRTCHYAN

*Ph.D. Student, M. Kotanyan Institute of Economics
National Academy of Sciences, Republic of Armenia*

Abstract

It can be concluded that the positive changes that take place in the external sector of the economy of Armenia are due to the economic activities of the main partner countries of Armenia, the recovery of the world economy and the support provided by the government to the exporting sector of the economy. In addition, we believe that the gradual tightening of the government's fiscal policy by gradually reducing the public sector deficit is also contributing significantly to the 10.3% level of the current account deficit (without taking into account official transfers) in relation to GDP and improving the current account.

Keywords: Balance of payments, economic operations, external stability, current account, deficit, economic activity, residency